

Lagutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om könsfastställelse och till lagar som har samband med den

Till social- och hälsovårdsutskottet

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lag om könsfastställelse och till lagar som har samband med den (RP 189/2022 rd): Ärendet har remitterats till lagutskottet för utlåtande till social- och hälsovårdsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsråd Salla Silvola, justitieministeriet
- lagstiftningsråd Juho Martikainen, justitieministeriet
- lagstiftningsråd Katariina Paakkanen, justitieministeriet
- jurist Sonja Jantunen, social- och hälsovårdsministeriet
- överläkare Tuula Kieseppä, social- och hälsovårdsministeriet
- regeringsråd Merituuli Mähkä, social- och hälsovårdsministeriet
- direktör Jaska Siikavirta, social- och hälsovårdsministeriet
- referendarieråd Riitta Burrell, riksdagens justitieombudsmans kansli
- jurist Sonja Vahtera, Barnombudsmannens byrå
- åklagaröverinspektör Jukka Oikarainen, Åklagarmyndigheten
- jurist Heidi Lokasaari, Brottsförhållandenmyndigheten
- överläkare Alo Jüriloo, Psykiatriska sjukhuset för fångar
- specialsakkunnig Heidi Keskinen, Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata
- häradsarkivarie Kaisa Myrsky, Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata
- expert Aija Salo, Förbundet för Mänskliga Rättigheter
- vice ordförande Iris Vesala, LHB-Liitto ry
- expert Leena Teräs, LHB-Liitto ry
- ledande expert Anna Moring, Nätverket för familjers diversitet
- generalsekreterare Kerttu Tarjamo, Seta ry
- rättspolitisk jurist Elisa Gebhard, Finlands Advokatförbund
- docent Unni Leino, Trasek ry
- professor (emeritus) Markku Helin
- professor Kimmo Nuotio

Utlåtande LaUU 29/2022 rd

- professor Matti Tolvanen.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- Uleåborgs tingsrätt
- Östra Finlands förvaltningsdomstol
- Helsingfors polisinrättning
- Polisstyrelsen
- Jämställdhetsombudsmannens byrå
- Diskrimineringsombudsmannens byrå
- Institutet för hälsa och välfärd (THL)
- Amnesty International Finländska sektionen rf
- Intersukupuolisten ihmisoikeudet - ISIO ry
- Mansorganisationernas centralförbund rf
- Kvinnoorganisationernas Centralförbund
- Kvinnoorganisationer i Samarbete NYTKIS rf
- Naisten rintama ry
- Sateenkaariperheet - Regnbågsfamiljer ry
- Sällskapet för genusforskning ry
- Suomen ACC ry
- Trans ry
- Vankilavirkailijain Liitto VVL ry
- Befolkningsförbundet
- professor Suvianna Hakalehto
- professor Tapio Puolimatka
- sociolog Linda Hart.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Propositionen går ut på att stifta en ny lag om könsfastställelse. Samtidigt upphävs den gällande lagen om fastställande av transsexuella personers könstillhörighet och ändras vissa andra lagar. Propositionen baserar sig på regeringsprogrammet.

Med könsfastställelse avses korrigerig av det juridiska könet, det vill säga det kön som antecknats i befolkningsdatasystemet, så att en person fastställs höra till ett annat kön än det som antecknats i befolkningsdatasystemet. Den föreslagna nya lagen innehåller bestämmelser om bland annat villkor för fastställande av kön, ansökan om fastställande av kön och behandlingen av ansökan, rättsverkningarna av fastställande av kön samt ändring av benämningen på föräldraskap. Syftet med propositionen är att stärka den personliga integriteten, självbestämmanderätten och rätten till privatliv samt att främja likabehandling. De mest betydande positiva effekterna gäller i synnerhet tillgodoseendet av transsexuella personers rättigheter.

Lagutskottet ställer sig bakom målen med propositionen. Utskottet anför följande i fråga om sitt eget ansvarsområde.

Utlåtande LaUU 29/2022 rd

Lagen om könsfastställelse (lagförslag 1)

Villkor för fastställande av kön (1 § i lagförslag 1)

Enligt 1 § i den föreslagna lagen om könsfastställelse ska det fastställas att en person har en annan könstillhörighet än den som antecknats för personen i befolkningsdatasystemet, om personen lämnar en redogörelse för sin varaktiga upplevelse av att tillhöra det kön som ska fastställas (1 punkten), har uppnått myndighetsåldern (2 punkten) och är finsk medborgare eller är bosatt i Finland (3 punkten).

I den föreslagna bestämmelsen ingår inte längre det krav på avsaknad av fortplantningsförmåga som finns i den gällande lagen. Dessutom åtskiljs fastställande av juridiskt kön från medicinska undersökningar och behandlingar. Till skillnad från den gällande lagen kräver fastställande av kön alltså inte någon medicinsk utredning, utan ansökan om fastställande av kön utgår från personens egen redogörelse för upplevelsen av sitt kön.

De sakkunniga har i mycket stor utsträckning understött förslaget att slopa kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga. Utskottet anser att ändringen är mycket viktig.

Sakkunniga har också allmänt understött att fastställande av juridiskt kön åtskiljs från medicinska undersökningar och behandlingar. En del sakkunniga har likväl ansett att fastställande av juridiskt kön även i fortsättningen bör kräva en medicinsk utredning.

I propositionsmotiven (se RP, s. 22—36 och 39—41) beskrivs den internationella och nationella utveckling i fråga om de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna som ligger bakom de föreslagna ändringarna. Av motiven framgår det att åtskiljandet av fastställande av juridiskt kön från medicinsk utredning motsvarar rekommendationerna från internationella och nationella aktörer inom de mänskliga rättigheterna och de grundläggande fri- och rättigheterna. Dessutom har social- och hälsovårdsministeriet under utskottsbehandlingen av propositionen framfört att den upplevda könsidentiteten är individuell och personlig. Enligt tilläggsutredning från social- och hälsovårdsministeriet finns det inget objektivet sätt att mäta upplevelsen av könsidentiteten eller dess beständighet. Därför kan varken en psykiater eller någon annan läkare eller myndighet bedöma om upplevelsen är riktig eller felaktig. En myndighet kan alltså inte bedöma redogörelsens sanningsenlighet på ett helt tillförlitligt sätt.

Lagutskottet anser att dessa omständigheter talar för att det inte bör ställas krav på medicinsk utredning som villkor för fastställande av kön. Den föreslagna ändringen stöds också av den ovan beskrivna utvecklingen när det gäller de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna samt målet att stärka den enskildes självbestämmanderätt. Dessutom kan det med tanke på likabehandlingen av sökandena anses motiverat att Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata inte tillämpar någon ändamålsenlighetsprövning vid behandlingen av ansökan, och myndighetens uppgift är inte att bedöma könsidentitet eller upplevelsens varaktighet.

Utlåtande LaUU 29/2022 rd

Åldersgräns (1 § 2 punkten i lagförslag 1)

Fastställande av kön förutsätter enligt den föreslagna lagen att den sökande har uppnått myndighetsåldern (1 § 2 punkten i lagförslag 1). Kravet på uppnådd myndighetsålder baserar sig på regeringsprogrammet. I propositionsmotiven bedöms det dock att en absolut åldersgräns för fastställande av juridiskt kön inte helt kan anses överensstämma med barnets rättigheter (s. 42). För att möjligheten att fastställa det juridiska könet ska utsträckas till att innefatta barn krävs det enligt propositionen att man noggrant överväger barnets rättigheter och de allmänna principerna i fråga om barn och utreder hur olika regleringsmodeller bäst tillgodoser barnets rättigheter och stöder barnets välbefinnande (RP, s. 42 och 111).

Vid lagutskottets sakkunnigutfrågning lyftes åldersgränsen för fastställande av kön fram mycket starkt. Flera sakkunniga ansåg att det föreslagna kravet på uppnådd myndighetsålder är problematiskt med tanke på barnets rättigheter och att en fortsatt beredning av frågan bör inledas snabbt. Å andra sidan ansågs det också att den föreslagna åldersgränsen är ändamålsenlig med tanke på den pågående identitetsutvecklingen hos unga i utvecklingsåldern.

Till stöd för att kravet på uppnådd myndighetsålder ska slopas framfördes det vid sakkunnigutfrågningen att barn och unga som upplever könsdysfori är en mycket utsatt grupp vars livskvalitet och välbefinnande avsevärt skulle stärkas av möjligheten att få riktiga identitetshandlingar. Det faktum att en minderårig inte kan fastställa sitt juridiska kön kränker barnets självbestämmanderätt och utsätter transsexuella barn och unga för fortsatt felaktig könsuppdelning och diskriminering.

Uppmärksamhet har också fästs vid Institutet för hälsa och välfärd (THL) skolhälsoenkät (2019), där nästan alla indikatorer visar att välbefinnandet hos unga vars kön avviker från det officiella könet är sämre än hos andra ungdomar. Resultaten går i linje med situationen för unga som hör till en sexuell minoritet. Psykiska problem är nästan dubbelt så vanliga bland unga i sexuella minoriteter jämfört med andra ungdomar. Ångest och depressionssymtom var nästan tre gånger så vanliga bland unga i könsminoriteter som bland andra unga och 45 procent av dem upplevde att deras hälsotillstånd var medelmåttigt eller dåligt. Enligt Institutet för hälsa och välfärd är resultaten från enkäten år 2021 i linje med resultaten år 2019.

Dessutom visar skolhälsoenkäten (2021) att 25 procent av transungdomarna upplevt fysiskt hot under året (14,7 % av de ciskonade, dvs. av dem som upplever att deras könsidentitet motsvarar det kön som definieras vid födseln), medan 13,6 procent har blivit mobbade minst en gång i veckan (4,8 % av de ciskonade) och 8,8 procent har mobbats minst en gång i veckan av en vuxen i skolan (4,5% av de ciskonade). EU:s byrå för grundläggande rättigheter publicerade år 2020 resultaten av en hbtqi-enkät. Enligt enkätens uppgifter om Finland uppgav 42 procent av transungdomarna att de upplevt diskriminering under det år som föregick tidpunkten för enkäten.

Lagutskottet konstaterar utifrån inkommen utredning att de internationella aktörerna inom grundläggande och mänskliga rättigheter inte har utvecklat någon tolkningspraxis när det gäller barnets rätt till fastställande av kön. Europadomstolen har inte heller i sin avgörandep Praxis bedömt Praxis för fastställande av juridiskt kön ur de minderårigas synvinkel. Enligt propositionen visar forskningsrön dock att upplevelsen av könskonflikt kan börja mycket tidigt och att denna ambivalenta

Utlåtande LaUU 29/2022 rd

tillvaro i betydande grad kan försämra individens välbefinnande och utsätta denna för diskriminerande praxis (RP, s. 42, 72 och 111). De potentiella positiva effekterna av juridiskt fastställande av kön för barn och unga lyfts fram också i en utredning som gjordes för beredningen av propositionen (se RP, s. 72, och den utredning som det hänvisas till där om hur bestämmelserna om fastställande av juridiskt kön påverkar tillgodoseendet av barns och ungas grundläggande och mänskliga rättigheter, s. 31 och 32).

Lagutskottet konstaterar att det föreslagna kravet på uppnådd myndighetsålder inte ändrar nuläget, eftersom minderåriga inte heller för närvarande har möjlighet att fastställa sitt juridiska kön. Även om propositionen inte stärker tillgodoseendet av barnets rättigheter till denna del, försvagar den inte heller tillgodoseendet av barnets rättigheter. Innan fastställande av juridiskt kön för minderåriga möjliggörs måste frågan utredas och prövas omsorgsfullt. Utskottet anser att en sådan utredning bör inledas så snart som möjligt.

Det väsentliga är enligt propositionsmotiven att myndighetsåldern har uppnåtts när ansökan avgörs (s. 90). Ansökan kan alltså göras innan den sökande har uppnått myndighetsåldern, men beslutet om fastställande av kön kan fattas först efter det att hen har uppnått myndighetsåldern. Med beaktande av de tidsfrister som behandlas närmare nedan i det föreslagna 2 § 2 mom. innebär det som sägs ovan i praktiken att ansökan om fastställande av kön kan göras tidigast vid åldern 17 år och sex månader, varvid personen är minderårig.

Enligt 4 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (361/1983, nedan lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt) har vårdnadshavaren rätt att bestämma i barnets angelägenheter. Enligt 14 § i förvaltningslagen (434/2003) har å andra sidan en minderårig som fyllt femton år och hans eller hennes vårdnadshavare eller någon annan laglig företrädare rätt att var för sig föra talan i ett ärende som gäller den minderårigas person eller personliga fördel eller rätt. Lagutskottet anser att de ovannämnda bestämmelserna kan tolkas samordnat. Även om vårdnadshavaren enligt lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt företräder barnet i dess personliga angelägenheter, har också en minderårig som fyllt 15 år med stöd av förvaltningslagen rätt att separat föra talan i ett förvaltningsförfarande. När dessa bestämmelser tolkas samordnat i den föreslagna lagen om könsfastställelse, hamnar man i den situation som beskrivs ovan i propositionsmotiven. Utskottet har därför inget att invända mot propositionsmotiven och anser det inte behövt att i lagförslaget ta in en särskild bestämmelse om åldersgränsen.

Ansökan och behandlingen av den (2 § i lagförslag 1)

Ansökan om fastställande av kön ska enligt lagförslaget göras skriftligen hos Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata (2 § i lagförslag 1). Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata har skyldighet att utan dröjsmål informera sökanden om behandlingen av ansökan och om rättsverkningarna av fastställandet av kön. Sökanden ska efter att ha fått denna information bekräfta sin ansökan, dock tidigast 30 dagar efter det att ansökan blev anhängig. Om sökanden inte har bekräftat ansökan inom sex månader från det att den blev anhängig, förfaller ansökan.

Vid utskottets sakkunnigutfrågning framfördes varierande synpunkter på de föreslagna bestämmelserna. Å ena sidan har en del sakkunniga ansett att det föreslagna ansökningsförfarandet och den betänketid som ingår i det begränsar tillgodoseendet av självbestämmanderätten. Därför bör

Utlåtande LaUU 29/2022 rd

det i stället föreskrivas om ett anmälningsförfarande och betänketiden bör förkortas eller helt slopas. Å andra sidan ansåg en del sakkunniga att förfarandet är för lätt, och de betonade vikten av att säkerställa att den som ansöker om fastställande av kön förstår sakens betydelse. Därför föreslogs det att den sökande ska lämna in sin ansökan personligen hos Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, och att myndigheten vid behov ska höra den sökande personligen eller att det till ansökan ska fogas ett utlåtande av en sakkunnig, exempelvis en läkare eller psykolog, om att den sökande förstår betydelsen och konsekvenserna av att fastställa könet. Dessutom har det bedömts att det föreslagna förfarandet inte hindrar missbruk, såsom byte av personuppgifter för att dölja den verkliga identiteten.

Lagutskottet tillstyrker det ansökningsförfarande som föreslås i propositionen med beaktande av att fastställande av kön enligt internationella rekommendationer ska ske snabbt, transparent och tillgängligt. Det är dock väsentligt att på olika sätt försöka säkerställa att fastställande av kön söks på basis av kunskap och med eftertanke, eftersom fastställande av juridiskt kön har betydande rättsverkningar. Ansökningsförfarandet kan visserligen anses begränsa personens självbestämmanderätt, men målet, det vill säga att nå klarhet om att personen förstår sakens betydelse och konsekvenser, talar för ett ansökningsförfarande liksom för myndighetens informationsskyldighet och betänketiden.

Under utskottets sakkunnigutfrågning har åsikterna om betänketidens längd gått isär. En del har ansett att betänketiden är för lång, medan andra ansett att den är för kort i förhållande till exempelvis betänketiden på sex månader vid äktenskapsskillnad. Utskottet anser att den föreslagna längden på betänketiden är en godtagbar kompromiss, men anser att det finns skäl att bevaka hur den fungerar och vilka konsekvenser den har, liksom också hur de övriga bestämmelserna om ansökningsförfarandet fungerar och vilka konsekvenser de har.

Propositionen bedömer öppet att underlättandet av fastställande av kön kan öka risken för missbruk av förfarandet (s. 66). Vid lagutskottets sakkunnigutfrågning har risken för missbruk inte ansetts vara betydande. Det är dock viktigt att i fortsättningen följa hur förfarandet för fastställande av kön fungerar och vilka konsekvenser det har också till denna del.

Utskottet har dessutom bett social- och hälsovårdsministeriet och justitieministeriet om ytterligare utredning om vilka konsekvenser ändringen av personbeteckningen har för olika register, med beaktande av att personbeteckningen kan ändras om en person bekräftas höra till ett annat kön (12 § i lagförslag 7).

Enligt ministeriernas tilläggsutredning blir bland annat en persons tidigare personbeteckning kvar i befolkningsdatasystemet. Den nya och den gamla personbeteckningen är sammanlänkade i befolkningsdatasystemet. Det betyder att alla uppgifter som registrerats för en gammal personbeteckning, till exempel föräldrar, barn och flyttningar, överförs till och syns också i anknytning till den nya personbeteckningen, även om den gamla personbeteckningen inte längre visas för den som söker uppgifterna. När uppgifter söks på en gammal personbeteckning i befolkningsdatasystemet, får den som gör sökningen information om den nya, aktiva personbeteckningen.

Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata sänder den nya personbeteckningen till dem som tar emot uppgifter ur befolkningsdatasystemet, till exempel till myndigheter som för regis-

Utlåtande LaUU 29/2022 rd

ter. Den som tar emot uppgifterna ska överföra de uppgifter som är kopplade till den gamla personbeteckningen till den nya personbeteckningen.

Enligt inkommen tilläggsutredning inverkar könsbytet inte på registerföringen i straffregistret och det är inte en uppgift som syns i ett utdrag ur straffregistret. Ändringen av personbeteckningen medför inga utmaningar för Rättsregistercentralen när det gäller straffregistret. Om en föräldrad personbeteckning framkommer vid behandlingen av uppgifter, hämtas personens gällande personbeteckning i befolkningsdatasystemet och registeruppgifterna uppdateras så att de motsvarar den nya personbeteckningen. Också domar som meddelats under en föräldrad personbeteckning framgår av registret.

Rättsregistercentralen för också ett bötesregister. Enligt inkommen tilläggsutredning är en person som fått en ny personbeteckning en ny person i bötesregistret, men den som använder bötesregistret kan manuellt knyta uppgifterna enligt den gamla personbeteckningen till den nya personbeteckningen. Sammanslagningen sker inte automatiskt, utan behovet av att sammankoppla uppgifterna kommer vanligen från myndigheterna eller personen själv. Anteckningarna i bötesregistret överförs till den personbeteckning som förblir i kraft.

I Finland finns för närvarande två privata kreditupplysningsregister som baserar sig på kreditupplysningslagen (527/2007) och som innehåller kreditupplysningar om fysiska personer. I registren får man föra in nödvändiga identifieringsuppgifter för fysiska personer och i kreditupplysningsverksamhet får också personbeteckningar behandlas. Om en fysisk persons personbeteckning ändras, beror ändringens konsekvenser för kreditupplysningsregistren på hur uppgifterna uppdateras när uppgifterna i befolkningsdatasystemet ändras.

Avsikten är att både nya och ändrade uppgifter automatiskt ska överföras från befolkningsdatasystemet till det positiva kreditupplysningsregister som förvaltas av Inkomstregisterenheten vid Skatteförvaltningen. Om en fysisk persons personbeteckning ändras, uppdateras också personbeteckningen i registret.

Lagutskottet betonar att uppgifter som avslöjar fastställande av kön är känsliga och att de därför bör lämnas ut endast i noggrant avgränsade fall.

Meddelande till make eller part i ett registrerat partnerskap (2 § 4 mom. i lagförslag 1)

Fastställande av kön förutsätter inte samtycke av maken, men Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata ska enligt den föreslagna regleringen sända ett meddelande om fastställande av kön till personens make eller den andra parten i ett registrerat partnerskap (2 § 4 mom. i lagförslag 1).

Även om fastställande av kön inte medför rättsverkningar för den andra parten i ett äktenskap eller registrerat partnerskap, tillstyrker utskottet den föreslagna bestämmelsen för att säkerställa att också maken eller den andra parten i ett registrerat partnerskap alltid får kännedom om fastställande av kön.

Utlåtande LaUU 29/2022 rd

Intressebevakarens ställning

Lagutskottet anser att fastställande av kön är ett sådant särskilt personligt ärende enligt 29 § 3 mom. i lagen om förmyndarverksamhet (442/1999) där intressebevakaren inte kan företräda huvudmannen. Därför har utskottet bedömt om lagförslaget om könsfastställelse bör innehålla en bestämmelse om hörande av intressebevakaren. Utskottet har dock kommit fram till att detta inte behövs med tanke på att det redan nu i 35 § i förvaltningslagen föreskrivs att när huvudmannen för talan ska intressebevakaren, vårdnadshavaren eller någon annan laglig företrädare höras, om detta är nödvändigt med hänsyn till huvudmannens fördel eller för att saken ska kunna utredas. Enligt den föreslagna lagen om könsfastställelse är Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata dessutom skyldig att informera sökanden om behandlingen av ansökan och om rättsverkningarna av fastställandet av kön för att säkerställa att ansökan har gjorts på basis av kunskap och inte har gjorts oöverbärgat.

Rättsverkningar av fastställande av kön (3 § i lagförslag 1)

Enligt huvudregeln i 3 § 1 mom. i den föreslagna lagen om könsfastställelse ska det kön som fastställts betraktas som personens kön vid tillämpningen av annan lagstiftning. Denna huvudregel motsvarar nuläget. Syftet med bestämmelsen är att säkerställa att en person blir behandlad i enlighet med sin fastställda könstillhörighet.

I lagstiftningen finns det dock bestämmelser som baserar sig på kön och som har ett nära samband med fortplantningsmekanismerna hos ett visst kön eller med den biologiska härstamningen. I fråga om dem är det ändamålsenligt och förenligt med personens intresse att de tillämpas på personen oberoende av fastställande av kön (se RP, s. 93). Därför föreslås undantag från huvudregeln i 3 § 2—4 mom.

Lagutskottet fäster uppmärksamhet vid det föreslagna 3 § 3 mom., där det föreskrivs om undantag i anslutning till lagen om assisterad befruktning (1237/2006) och lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning (378/2005). Dessa lagar har ett nära samband med fortplantningsmekanismerna hos ett visst kön och med den biologiska härstamningen. Därför föreskrivs det i momentet att vid tillämpningen av lagarna i fråga gäller för den vars kön har fastställts som man vad som i de lagarna föreskrivs om en kvinna, och för den vars kön har fastställts som kvinna vad som i de lagarna föreskrivs om en man (RP, s. 93).

Lagutskottet anser att ordalydelsen i 3 mom. är komplicerad med beaktande av att avsikten endast är att föreskriva att den som behandlas eller undersöks i de fall som avses i bestämmelsen med avvikelse från huvudregeln ska bemötas enligt sitt vid födseln definierade kön. Utskottet konstaterar också att lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning inte innehåller några bestämmelser som kan tillämpas på ”en kvinna”. Därför föreslår lagutskottet att social- och hälsovårdsutskottet ändrar 3 § 3 mom. så att det får följande lydelse:

Trots det som föreskrivs i 1 mom. anses vid tillämpningen av lagen om assisterad befruktning (1237/2006) eller lagen om rättsgenetisk faderskapsundersökning (378/2005) en persons kön vara det kön som fastställts vid personens födelse.

Utlåtande LaUU 29/2022 rd

Rättsverkningar av fastställande av kön för föräldraskap (4 § i lagförslag 1) och ändring av benämningen på föräldraskap (5 § i lagförslag 1)

I 4 § i den föreslagna lagen om könsfastställelse finns det bestämmelser om tillämpning av bestämmelserna om konstaterande och fastställande av föräldraskap på den som har fastställt sitt kön. De föreslagna bestämmelserna grundar sig på den föräldraskapslag (775/2022) som träder i kraft den 1 januari 2023.

I det föreslagna 4 § 1 mom. föreskrivs det om konstaterande av den äkta mannens faderskap enligt 3 § i föräldraskapslagen. Enligt momentet konstateras faderskapet för en äkta man i det fallet på grundval av det kön som vid tidpunkten för barnets födelse var antecknat i befolkningsdatasystemet. Det innebär att om maken till den mor som har fött barnet till sitt juridiska kön är en man vid barnets födelse, fastställs det att hen är far till barnet.

Enligt det föreslagna 4 § 2 mom. tillämpas 2 § i föräldraskapslagen på konstaterande av moderskap och 4 § 2 mom. i den lagen på fastställande av faderskap, oberoende av fastställande av kön. Bestämmelsen innebär för det första att den som har fött barnet är barnets mor oberoende av hens juridiska kön. Dessutom innebär det att den som har avlat barnet eller den vars spermier på något annat sätt har använts för befruktning av barnets mor är far till barnet oberoende av hens juridiska kön.

I det föreslagna 4 § 3 mom. föreskrivs det dessutom om fastställande av föräldraskap som grundar sig på ett sådant samtycke till assisterad befruktning som avses i 4 § 3 mom. och 5 § 1 mom. i föräldralagen. Föräldraskap som baserar sig på ett samtycke till assisterad befruktning fastställs enligt momentet som faderskap eller moderskap i enlighet med det kön som var antecknat i befolkningsdatasystemet när samtycket gavs. Ett i 4 § 3 mom. i föräldraskapslagen avsett föräldraskap som baserar sig på samtycke till fastställande av faderskap fastställs dock alltid som faderskap. Det betyder att om ett kvinnligt par har fått behandlingen eller den mor som har fött barnet har fått behandlingen ensam, är barnets far den vars spermier har använts vid behandlingen, förutsatt att denne före behandlingen har gett sitt samtycke till att fastställas vara far till barnet. Personen i fråga fastställs således vara far oberoende av sitt juridiska kön vid tidpunkten för samtycket.

Bestämmelserna i den föreslagna 4 § har utformats så att rättsverkningarna på föräldraskapet och benämningarna på föräldraskap grundar sig på de nämnda bestämmelserna i föräldraskapslagen. Benämningen på föräldraskapet kan dock enligt den föreslagna 5 § ändras så att den motsvarar det fastställda könet. En sådan ansökan kan göras samtidigt som personen ansöker om fastställande av sitt kön, eller efter att könet har fastställts. Den föreslagna regleringen förutsätter att det skapas ett nytt datainnehåll för benämningen på föräldraskap i befolkningsdatasystemet.

I den lösning som föreslås i propositionen förblir de uppgifter om barns och föräldrars familjerättsliga ställning som beskriver det föräldraskap som bestämts enligt föräldraskapslagen oförändrade i befolkningsdatasystemet. Det beror enligt utredning till utskottet på att vissa myndigheter, såsom Folkpensionsanstalten och de kommunala barnatillsyningsmännen samt domstolar, också i fortsättningen behöver exakta familjerättsliga uppgifter. För en del av dem som tar

Utlåtande LaUU 29/2022 rd

emot uppgifter, exempelvis inom vissa kommunala tjänster, räcker det dock med uppgifter om benämningen på föräldraskapet.

Under lagutskottets sakkunnigutfrågning har det dock framförts att anteckningarna om föräldraskap bör utgå från det fastställda könet. Det har också föreslagits att benämningen på föräldraskapet ska kunna ändras genom en anmälan i stället för genom ansökan. Dessutom har det påpekats att det vid sidan av benämningen på föräldraskap fortfarande finns uppgifter i befolkningsdatasystemet som avslöjar föräldrarnas transbakgrund för dem som har åtkomst till dessa uppgifter. De föreslagna bestämmelserna om att, vid sidan av uppgifterna om familjerättslig ställning, separat och på frivillig grund ändra benämningen på föräldraskap tryggar enligt detta synsätt inte rättigheterna för föräldrar med transbakgrund och deras barn i tillräcklig utsträckning.

Uti från inkommen utredning anser lagutskottet att propositionens lösning är motiverad, det vill säga att föräldraskapet först bestäms enligt föräldraskapslagen och att benämningen på föräldraskapet senare kan ändras. De föreslagna bestämmelserna harmonierar med föräldraskapslagen och tillgodoser självbestämmanderätten i fråga om benämningen på föräldraskap. I och med ändringen av benämningen på föräldraskap framkommer inte föräldrarnas transbakgrund vid skötseln av barnets dagliga angelägenheter. Möjligheten att ändra benämningen kan således anses vara betydelsefull både för den som fastställer sitt kön och för hans barn. Utskottet anser det också motiverat och lämpligt att benämningen på föräldraskap ändras efter ansökan och att regleringen är flexibel och möjliggör diskussioner mellan familjemedlemmarna innan benämningen ändras. Lagutskottet betonar dessutom att uppgifter som avslöjar fastställande av kön är känsliga och att de därför bör lämnas ut endast i noggrant avgränsade fall.

Med tanke på barnets rättigheter anser lagutskottet att det är väsentligt att barnets rättsliga ställning i förhållande till föräldern inte förändras när benämningen på föräldraskapet ändras. Det framgår inte av ordalydelsen i den föreslagna 5 §, men uppnås genom andra ändringsförslag i propositionen. Eftersom ändringen av benämningen på föräldraskap inte har några rättsliga konsekvenser för barnets ställning, föreslås det inte heller att barnet har någon ställning i ansökningsförfarandet för ändring av benämningen. Med beaktande av det som sägs ovan har utskottet inget att invända mot propositionen till denna del.

Ändringssökande (7 § i lagförslag 1)

I den föreslagna lagen ingår en bestämmelse om att omprövning av ett beslut som avses i lagen får begäras och att bestämmelser om begäran om omprövning finns i förvaltningslagen (7 § i lagförslag 1). Ett beslut som fattats med anledning av en begäran om omprövning får dessutom överklagas genom besvär i förvaltningsdomstol på det sätt som anges i lagen om rättegång i förvaltningsärenden.

Den föreslagna bestämmelsen motsvarar de sedvanliga bestämmelserna om ändringssökande. Lagutskottet har inget att invända mot detta.

Utlåtande LaUU 29/2022 rd

Övergångsbestämmelser

Propositionen beaktar inte hur ansökningar om fastställande av kön som inletts under den gällande lagen ska behandlas när den nya lagen träder i kraft. Utskottet har fått ytterligare utredningar om detta av social- och hälsovårdsministeriet.

Enligt tilläggsutredningen blir förutsättningarna för ansökan lättare när lagen träder i kraft. Om den sökandes egen redogörelse för upplevelsen av sitt kön inte framgår av en ansökan om fastställande av kön som gjorts innan lagen trätt i kraft, ska Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata i enlighet med 22 § i förvaltningslagen begära att sökanden kompletterar sin ansökan eller med stöd av 31—33 § i samma lag se till att myndigheten har den information om väsentliga omständigheter som behövs för att ärendet ska kunna avgöras. Efter en eventuell komplettering kan ansökan alltså avgöras även om den har lämnats innan lagen om könsfastställelse trätt i kraft. Om ansökan inte har avgjorts före ikraftträdandet av lagen om könsfastställelse, ska en betänketid tillämpas efter ikraftträdandet av den nya lagen, vilket kan förlänga behandlingen av ansökan. Dessutom ska sökanden bekräfta sin ansökan efter att den nya lagen trätt i kraft.

Lagutskottet anser det vara viktigt att kunderna vid Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata innan reformen träder i kraft informeras om förändringar i villkoren och förfarandet för fastställande av kön.

Övrigt

Ett villkor för fastställande av juridiskt kön är enligt propositionen inte att personen enligt sin redogörelse upplever sig vara just trans, utan personen kan också ha en annan slags identitetsupplevelse. Till exempel kan också ickebinära eller intersexuella personer ansöka om fastställande av kön.

Även om möjligheten att fastställa ett annat kön inte ger möjlighet att fastställa att en person tillhör det tredje könet, föreslås det i propositionen inga ändringar i utgångspunkten att Finlands rättsordning identifierar två kön som registreras i befolkningsdatasystemet. Erkännande av tillhörighet till det tredje könet eller något annat kön kräver således särskild beredning.

Sakkunniga har också lyft fram intersexuella barns rätt till fysisk integritet och att deras självbestämmanderätt bör säkerställas genom lagstiftning. Det har också beklagats att icke-brådskande åtgärder som inte är medicinskt nödvändiga för att forma kroppen hos intersexuella barn inte har förbjudits genom den nu aktuella lagen. Enligt utredning till utskottet har social- och hälsovårdsministeriet separat berett förslag för att stärka självbestämmanderätten för intersexuella barn. Utskottet vill uppmana ministeriet att skynda på beredningen av förslagen.

Lagen om ändring av lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata (lagförslag 7)

Enligt propositionen träder den föreslagna ändringen i 13 § 1 mom. 8 punkten i lagen om befolkningsdatasystemet och de certifikattjänster som tillhandahålls av Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata i kraft den 1 januari 2023. Enligt uppgift från social- och hälsovårdsminis-

Utlåtande LaUU 29/2022 rd

teriet kan bestämmelsen på grund av de åtgärder som verkställigheten kräver träda i kraft först den 1 januari 2024. Enligt utredning är det ändamålsenligt att också 40 § i den föreslagna lagen träder i kraft vid samma tidpunkt.

Därför föreslår lagutskottet att social- och hälsovårdsutskottet fogar en ny andra mening till ikraftträdelsebestämmelsen i lagförslag 7, varvid ikraftträdandebestämmelsen får följande lydelse:

Denna lag träder i kraft den 20 . Lagens 13 § 1 mom. 8 punkt och 40 § träder dock i kraft först den 20 .

Enligt propositionsmotiven fogas den nya benämningen på föräldraskap också till alla föräldrar som är registrerade i befolkningsdatasystemet innan lagen träder i kraft (s. 100). Lagutskottet anser att det är motiverat att föreskriva om detta genom en övergångsbestämmelse. Därför föreslår lagutskottet för social- och hälsovårdsutskottet att ikraftträdandebestämmelsen i lagförslag 7 får ett nytt 2 mom. med exempelvis följande lydelse:

När bestämmelsen trätt i kraft registreras den benämning på föräldraskap som avses i 13 § 1 mom. 8 punkten på en förälder till barnet för vilken en sådan uppgift om familjerättslig ställning enligt 13 § 1 mom. 8 punkten som påvisar föräldraskapet är införd i befolkningsdatasystemet när bestämmelsen träder i kraft. Som benämning på föräldraskapet registreras på basis av uppgifterna om barnets och förälderns familjerättsliga ställning antingen mor eller far. (Nytt 2 mom.)

Lagen om ändring av 6 och 6 a § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (lagförslag 9) och lagen om upphävande av 68 § i föräldraskapslagen (lagförslag 10)

I anknytning till bestämmelserna om benämningen på föräldraskap i den föreslagna lagen om könsfastställelse föreslås det i propositionen ändringar i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt (lagförslag 9) och att 68 § i föräldraskapslagen (lagförslag 10) ska upphävas.

I 6 § i lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt föreskrivs det om vårdnadshavare på grund av födsel. Enligt det gällande 1 mom. är barnets föräldrar, om de är gifta med varandra när barnet föds, båda vårdnadshavare för barnet. Är föräldrarna inte gifta med varandra när barnet föds, är den mor som har fött barnet vårdnadshavare. Det föreslås att paragrafen ändras så att det i den hänvisas till den som har fött barnet i stället för till modern. I 6 a § i samma lag föreskrivs det om hur vissa avgöranden om föräldraskap inverkar på vårdnaden om barnet. I 2 mom. föreskrivs det om en situation där den mor som har fött barnet ensam är barnets vårdnadshavare och ingår äktenskap med en person som efter detta fastställs vara förälder till barnet. Också denna förälder blir barnets vårdnadshavare när föräldraskapet har fastställts. Det föreslås att 2 mom. ändras så att där hänvisas till den som har fött barnet i stället för till den mor som har fött barnet.

I 68 § i föräldraskapslagen finns det bestämmelser om hur 2 och 6 a § i lagen om hemkommun ska tillämpas när ett barn med stöd av föräldraskapslagen har två mödrar. Regeringen föreslår att 2 § i lagen om hemkommun ändras så att den hänvisar till den som har fött barnet i stället för till barnets mor (lagförslag 8). Dessutom föreslås det att 6 a § i lagen om hemkommun ändras så att där i

Utlåtande LaUU 29/2022 rd

stället för till modern och fadern hänvisas till den förälder som har fött barnet och till den andra föräldern. I och med de ändringar som föreslås i dessa paragrafer finns det inget behov av specialbestämmelser i 68 § i föräldraskapslagen, och därför föreslås det att den paragrafen upphävs som onödig.

Syftet med förslagen till ändring av lagen angående vårdnad om barn och umgängesrätt är att säkerställa att ändringen av benämningen på föräldraskapet inte har några materiellrättsliga konsekvenser för barnets ställning. Lagutskottet hänvisar till det som sagts ovan i samband med ändringen av benämningen på föräldraskap och anser att lagförslaget är motiverat och behövligt. Utskottet har följaktligen inget att anmärka på upphävandet av 68 § i föräldraskapslagen.

Lagen om ändring av 21 och 22 kap. i strafflagen (lagförslag 11), lag om ändring av lagen om medicinsk forskning (lagförslag 5) och lag om ändring av lagen om avbrytande av havandeskap (lagförslag 6)

De föreslagna ändringarna

I straffbestämmelserna i strafflagen har rekvisiten för ställning som gärningsman och föremål för gärningen i regel skrivits så att de allmänt hänvisar till personer, oberoende av kön. I straffbestämmelserna om barnadrap (21 kap. 4 § i strafflagen), olagligt avbrytande av havandeskap (22 kap. 1 och 2 § i strafflagen) och olagligt ingrepp i embryon (22 kap. 3 § i strafflagen) hänvisas det till kvinnor. I propositionen föreslås det att de ändras så att hänvisningarna blir könsneutrala på det sätt som de föreslagna bestämmelserna om fastställande av kön förutsätter. Tillämpningsområdet för bestämmelserna är således inte i fortsättningen beroende av könet hos den som är gravid eller föder ett barn. Motsvarande ändringar föreslås också i lagen om medicinsk forskning (488/1999), som det hänvisas till i de nämnda bestämmelserna i strafflagen, och i lagen om avbrytande av havandeskap (239/1970).

Enligt kravet på exakthet i den straffrättsliga legalitetsprincipen ska rekvisitet för varje brott anges tillräckligt exakt så att det utifrån bestämmelsens lydelse går att förutse om en viss åtgärd eller försummelse är straffbar. Lagutskottet anser att de föreslagna ändringarna är motiverade med tanke på den straffrättsliga legalitetsprincipen.

Andra straffrättsliga frågor

Vid utskottsbehandlingen av propositionen har sakkunniga också lyft fram andra straffrättsliga frågor, däribland bevisningen av att den åtalades juridiska kön utgör ett hatmotiv, vilket är en omständighet som skärper straffet, för hatbrott mot sexuella minoriteter. Också förhållandet mellan den föreslagna regleringen och en regeringsproposition (RP 7/2021 rd) där det föreslås att könstillhörighet fogas till strafflagen som grund för skärpning av straffet har väckt diskussion. Dessutom har man frågat sig om till exempel en person som till det yttre ser ut som en man men juridiskt är kvinna kan åtalas för att smygtitta eller blotta sig i ett omklädningsrum för damer och om det då är fråga om offentlig kränkning av sedligheten eller om sexualbrott.

För tydlighetens skull konstaterar utskottet att enligt 6 kap. 5 § i strafflagen är en skärpningsgrund för straffet att brottet begås utifrån ett motiv som baseras på sexuell läggning eller utifrån

Utlåtande LaUU 29/2022 rd

ett annat motiv som är jämförbart med detta. Tillämpningen av bestämmelsen förutsätter inte att gärningsmannens sexuella läggning är annorlunda än den persons som är föremål för gärningen. Det förutsätter inte heller att gärningen begås mot en sexuell minoritet, utan det kan också vara fråga om ett brott mot den så kallade sexuella majoriteten som grundar sig på sexuell läggning. De föreslagna lagändringarna ändrar inte rättsläget till dessa delar.

Lagutskottet lämnade nyligen ett betänkande om en proposition där det föreslås att det till straffskärpningsgrunderna fogas ett omnämnande av att ett brott begås utifrån ett motiv som baseras på offrets kön (RP 7/2021 rd — LaUB 16/2022 rd). Utskottet tillstyrkte den föreslagna ändringen utan ändringar. Den ändring som föreslogs i den propositionen formulerades så att dess tillämpningsområde inte är beroende av gärningsmannens eller offrets kön. Ändringen är alltså terminologiskt könsneutral och förenlig med den nu aktuella propositionen. För tydlighetens skull hänvisar utskottet också till följande motivering i den aktuella propositionen (se RP 7/2021 rd, s. 23):

"När det gäller skärpningsgrunden för rasistiska hatmotiv har målsägandens faktiska etniska ursprung eller annat ursprung enligt förarbetena till lagen ingen betydelse, om svaret har gjort ett antagande om ursprunget och begått ett brott på den grunden. På motsvarande sätt är det med tanke på tillämpningen av könsrelaterade hatmotiv väsentligt att den svarande antagit att föremålet för handlingen är en man eller en kvinna och att brottet begås utifrån detta.

Om det däremot är fråga om ett hatmotiv som riktar sig mot en transsexuell eller intersexuell minoritetsgrupp, kan detta på samma sätt som för närvarande beaktas som ett sådant annat jämförbart motiv som nämns i 1 mom. 4 punkten."

I 17 kap. i strafflagen, som behandlar brott mot allmän ordning, finns det bestämmelser om offentlig kränkning av sedlighet (17 kap. 21 §). Bestämmelsens tillämpningsområde förutsätter att handlingen är sedlighetssårande och företas offentligt. Omklädningsrum som det inte finns fritt tillträde till kan inte utan problem betraktas som lokaler där avklädning kan betraktas som en offentlig handling. Att klä av sig och vara naken kan också anses vara en sedvanlig handling i ett omklädningsrum, vilket inte utan problem uppfyller förutsättningarna för en sedlighetssårande handling eller för att väcka anstöt ens i en situation där de kroppsliga dragen avviker från de så kallade könstypiska dragen.

Bestämmelserna om sexualbrott i 20 kap. i strafflagen har nyligen reviderats. Enligt propositionen om den reformen kan så kallat blottande, där det egna könsorganet för att bereda gärningsmannen njutning blottas för någon annan som inte deltar frivilligt i handlingen, kan vara en handling som kränker den andra personens sexuella självbestämmanderätt (se RP 13/2022 rd, s. 105). En sådan gärning ska enligt propositionsmotiven i allmänhet bedömas som sexuellt antastande (20 kap. 6 § i strafflagen) när handlingen riktas mot en viss person. Om handlingen utförs på offentlig plats, kan den också bedömas som offentlig kränkning av sedligheten.

Enligt den ovannämnda propositionen kan också smygtittande vara straffbart som sexuellt antastande (se RP 13/2022 rd, s. 114). Som exempel nämns att obehörigt titta på personer som klär av sig eller är nakna i ett gemensamt omklädningsrum eller tvätttrum. Det nämns dock uttryckligen att som en sexuell handling inte betraktas till exempel enbart det att en person som hör till en

Utlåtande LaUU 29/2022 rd

könsminoritet använder ett omklädningsrum eller tvätttrum som anvisats för ett visst kön. Enligt förarbetena kan sexuellt antastande också vara att genom en dörrspringa i hemlighet se på när någon annan klär av sig. Om iakttagandet sker med en teknisk anordning, kan handlingen bedömas som olovlig observation (24 kap. 6 § i strafflagen) i stället för sexuellt antastande.

Sammantaget konstaterar lagutskottet att bestämmelserna om sexualbrott och offentlig kränkning av sedligheten är könsneutrala. Som det uttryckligen nämns i förarbetena till reformen av 20 kap. i strafflagen anses det inte som en sexuell handling enbart det att en person som hör till en könsminoritet använder ett omklädningsrum eller tvätttrum som anvisats för ett visst kön (se RP 13/2022 rd, s. 114). Väsentligt med tanke på straffbarheten är handlingens natur och huruvida den eventuellt kränker den sexuella självbestämmanderätten för den som är föremål för gärningen. De kroppsliga könskaraktistika, det juridiska könet eller den sexuella läggningen hos gärningsmannen eller föremålet för gärningen har alltså i princip ingen betydelse. Den föreslagna regleringen ändrar inte på detta rättsläge.

Lagen om ändring av fängelselagen (lagförslag 12) och lagen om ändring av häktningslagen (lagförslag 13)

De föreslagna ändringarna

Enligt fängelselagen och häktningslagen ska manliga och kvinnliga fångar placeras på olika boendeavdelningar. I propositionen föreslås det att bestämmelserna om fastställande av könstillhörighet ska beaktas i fängelselagen och häktningslagen så att det till lagarna fogas bestämmelser om placeringen av en person som har fastställt sitt kön (lagförslag 12 och 13).

Enligt den föreslagna huvudregeln placeras en fänge på en avdelning i enlighet med det fastställda könet. Avvikelse från detta får dock göras om det är nödvändigt för att trygga säkerheten för den som fastställt sitt kön eller någon annan (5 kap. 1 § i lagförslag 12 och 3 kap. 1 § i lagförslag 13). I sådana situationer kan en fänge eller en häktad således undantagsvis placeras med avvikelse från det fastställda könet. Beslut om avvikelse från placering enligt kön fattas enligt den föreslagna regleringen av enhetschefen för enheten för klientbedömning eller någon annan i Brottsåtgärdsmyndighetens arbetsordning förordnad tjänsteman vid enheten för klientbedömning (5 kap. 9 § i lagförslag 12 och 3 kap. 9 § i lagförslag 13) och ändring i beslutet får sökas (20 kap. 1 § i lagförslag 12 och 15 kap. 1 § i lagförslag 13).

Enligt uppgift från Brottsåtgärdsmyndigheten har det i Finlands fängelser bara funnits enstaka personer som korrigerat sitt kön. Dessa fall har således hittills varit sällsynta. Placeringen av sådana fångar har grundat sig på en samlad bedömning där man numera också har beaktat bland annat säkerhetsaspekter. Enligt Brottsåtgärdsmyndigheten går det inte att ge någon prognos över den föreslagna regleringens inverkan på antalet fångar som har fastställt sitt kön. Enligt enheten för hälso- och sjukvård för fångar kommer antalet transsexuella personer sannolikt att öka i fängelserna, men även i fortsättningen är det fråga om en liten specialgrupp.

Lagutskottet anser att det är viktigt och förtydligande att fängelselagen och häktningslagen kompletteras med de föreslagna bestämmelserna, eftersom det för närvarande inte finns några bestämmelser om saken.

Utlåtande LaUU 29/2022 rd

Förutsättningar för avvikelse från det fastställda könet

Enligt de föreslagna bestämmelserna får man avvika från det fastställda könet i vid placering på avdelningar under förutsättningen att det är nödvändigt för att trygga säkerheten för fången eller någon annan. Nödvändighetskravet fick understöd under sakkunnigutfrågningen, men det föreslogs också en lägre tröskel, såsom behövlighet eller grundad anledning.

Med beaktande av att avvikande placering på avdelning ingriper i fångarnas självbestämmanderätt anser utskottet det motiverat att tröskeln för avvikelse är hög. Utskottet anser därför att det föreslagna nödvändighetskravet är motiverat. Utskottet betonar också att avvikelser bör bedömas utifrån konkreta säkerhetsfaktorer som hänför sig till en enskild person eller till enskilda personer. Det kan till exempel bli aktuellt att beakta om den som har fastställt sitt kön har brottslig bakgrund, såsom sexual- eller våldsbrott mot det andra könet. Däremot är enbart en persons yttre inte i sig en tillräcklig grund för avvikelse. Brottspåföljdsmyndigheten bedömer inte heller om fastställandet av kön har skett korrekt, utan beslutet om placering fattas utifrån säkerhetsskäl som anknyter till person. För tydlighetens skull konstaterar utskottet också att förvaltningslagens bestämmelser, däribland 34 § om hörande av part, ska beaktas när man avviker från placering på en avdelning i enlighet med det fastställda könet.

Under sakkunnigutfrågningen har det uttryckts oro över missbruk av regelverket, såsom att manliga fångar kan försöka komma in på en avdelning för kvinnliga fångar genom att ändra sitt juridiska kön, vilket kan äventyra kvinnliga fångars säkerhet. Utskottet konstaterar att det är motiverat att föreskriva om den föreslagna möjligheten till avvikelse med tanke på möjligheten till missbruk. Syftet med den föreslagna undantagsbestämmelsen är just att säkerställa att fastställande av kön inte kan användas exempelvis för att försöka trakassera kvinnliga fångar. Bland annat Brottspåföljdsmyndigheten och enheten för hälso- och sjukvård för fångar har under sakkunnigutfrågningen ansett att den föreslagna regleringen är tillräcklig för att förhindra missbruk.

Vid placeringen av fångar kan förutom kön även andra säkerhetsaspekter beaktas. I praktiken ska man vid boendeplacering av personer som har fastställt sitt kön i vilket fall som helst fästa särskild uppmärksamhet vid tillsynen över avdelningen, cellplaceringen, placeringen i verksamhet och andra frågor som gäller den dagliga verksamheten. Genom dessa praktiska arrangemang kan och bör säkerheten tryggas oberoende av om fången placeras på en avdelning enligt det fastställda könet eller avvikande från detta. Utöver undantagsbestämmelsen kan man också genom dessa arrangemang förebygga eventuellt missbruk och andra säkerhetshot som riktar sig mot dem som fastställt sitt kön eller som orsakas av dem.

Beslutsnivå och ändringssökande

Enligt den föreslagna regleringen fattas beslut om avvikelse från placering i enlighet med kön av enhetschefen för enheten för klientbedömning eller någon annan i Brottspåföljdsmyndighetens arbetsordning förordnad tjänsteman vid enheten för klientbedömning. Beslutanderätten ligger på en högre nivå än för normal placering på avdelningar, eftersom det är fråga om ett beslut som är betydande med tanke på fångens självbestämmanderätt. Lagutskottet ser detta som motiverat.

Utlåtande LaUU 29/2022 rd

Den föreslagna nivån på beslutanderätten motsvarar den nivå som gäller vid placering eller förflyttning av fångar i fängelse. Det är enligt lagutskottet motiverat och ändamålsenligt för att säkerställa att samma beslutsfattare vid behov också kan besluta om placering av en fånge i ett fängelse där det finns en lämplig avdelning. I praktiken kan det uppstå situationer där en avvikelse från placering på en avdelning i enlighet med det fastställda könet också kan förutsätta att man vid valet av fängelse avviker från placering i enlighet med det fastställda könet eller att fången förflyttas till ett annat fängelse.

På grund av betydelsen av ett beslut om avvikande placering på avdelning kräver fångens rättskydd att hen har rätt att söka ändring i beslutet på det sätt som föreslås. Om det i samband med ändringssökande framkommer ett behov av att placera fången i ett annat fängelse, ska Brottsåtgärdsmyndigheten fatta beslut om placeringen så att den könsbaserade placering på avdelning som fullföljdsdomstolen fastställt kan genomföras.

Verkställighet och uppföljning

Det är angeläget att bevaka hur ändringarna i fängelselagen och häktningsslagen fungerar och vilka konsekvenser de har, och lagändringarna bör beaktas i utbildningen av Brottsåtgärdsmyndighetens personal. Liksom när det gäller andra specialgrupper är det dessutom viktigt att ta hänsyn till fångar som fastställt sitt juridiska kön när verksamhet ordnas och i bemötandet av dem överlag.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Lagutskottet föreslår

att social- och hälsovårdsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Utlåtande LaUU 29/2022 rd

Helsingfors 1.12.2022

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Leena Meri saf
medlem Sanna Antikainen saf
medlem Eeva-Johanna Eloranta sd
medlem Saara Hyrkkö gröna
medlem Pihla Keto-Huovinen saml
medlem Marko Kilpi saml
medlem Pasi Kivisaari cent
medlem Antero Laukkanen kd
medlem Jouni Ovaska cent
medlem Suldaan Said Ahmed vänst
medlem Ruut Sjöblom saml
medlem Mirka Soinikoski gröna
medlem Paula Werning sd
ersättare Tuomas Kettunen cent.

Sekreterare var

utskottsråd Marja Tuokila.

Utlåtande LaUU 29/2022 rd

Avvikande mening 1

Avvikande mening 1

Motivering

Regeringen föreslår att fastställande av juridiskt kön åtskiljs från medicinska undersökningar och behandlingar. En person kan i fortsättningen fastställas höra till ett annat kön än det som antecknats för personen i befolkningsdatasystemet, om han eller hon meddelar att han eller hon varaktigt upplever sig höra till det motsatta könet. Byte av könstillhörighet ska således basera sig på personens egen anmälan om hans eller hennes upplevelse av sitt kön, och en medicinsk utredning eller diagnos ska inte längre vara en förutsättning för fastställande av kön.

På det sätt som konstaterats vid laguskottets sakkunnigutfrågning ligger det dock i den enskildes eget intresse att ett villkor för fastställande av juridiskt kön alltid också är en medicinsk utredning om att personens upplevelse av sitt kön är stabil och att han eller hon förstår betydelsen och konsekvenserna av att fastställa könet. I samband med exempelvis att en allvarlig psykotisk sjukdom förvärras eller vid dissociativ identitetsstörning kan en persons upplevelse av sitt kön tillfälligt vara störd eller förändrad på ett sätt som inte motsvarar hur han eller hon varaktigt upplever sig själv. Trots detta kan en sådan person komma att ansöka om fastställande av kön, eftersom han eller hon själv vid tidpunkten för ansökan är övertygad om saken och mycket väl kan ha förmåga att göra den ansökan som behövs för att byta könstillhörighet. Vid byte av könstillhörighet är det dock fråga om en betydande rättshandling som påverkar individens rättigheter och skyldigheter. Eftersom handlingen också påverkar den omgivande gemenskapen är det nödvändigt att så tillförlitligt som möjligt utreda hur bestående en persons sinness tillstånd och upplevelse av sitt kön är. Kravet på att en medicinsk utredning ska läggas fram är nödvändigt i detta avseende.

Åtskiljandet av fastställande av juridiskt kön från medicinska undersökningar och behandlingar öppnar på det sätt som konstaterats vid utskottets sakkunnigutfrågning också tydliga möjligheter till strategiskt beteende och missbruk. Denna möjlighet har bedömts öppet också i själva propositionen. Eftersom könet i praktiken i fortsättningen kan bytas fram och tillbaka med några månaders mellanrum, kan systemet användas bland annat för att maskera en persons verkliga identitet i olika brottsliga syften. Personuppgifterna kan bytas exempelvis för att möjliggöra bedrägerier.

Det kan också vara fråga om att till exempel en man som dömts för sexualbrott mot kvinnor ansöker om fastställande av könstillhörighet som kvinna för att bli placerad i ett kvinnofängelse. Under sakkunnigutfrågningen framgick det till exempel att nästan 60 procent av de fångar som i Storbritannien registrerats som transsexuella uttryckligen är sexualbrottslingar. Enligt utredning till utskottet är det fråga om biologiska män som inte har gått igenom undersökningar eller behandlingar som gäller könsidentiteten. I Skottland har hälften av de transsexuella som dömts för brott enligt sakkunniga bytt könstillhörighet först efter att domen meddelats. Där har det också observerats att en del av dessa personer genast byter kön till man när de frigivits från fängelset.

Dessa iakttagelser antyder att det framför allt finns ett strategiskt motiv bakom könsbytet. Det är alltså inte alls realistiskt att anta att en del av de manliga fångarna också i Finland kommer att utnyttja möjligheten att byta kön för att få tillträde till ett kvinnofängelse eller en boendeavdelning

Utlåtande LaUU 29/2022 rd

Avvikande mening 1

för kvinnliga fångar. Följden blir att kvinnofängelserna blir blandade fångelser och att de boendeavdelningar som är avsedda för kvinnliga fångar blir blandade avdelningar. Kvinnliga fångar som utsatts för våld skulle sannolikt uppleva situationen som mycket traumatiserande. Sakkunniga har därför lyft fram att könsbyte bland fångar leder till allvarliga utmaningar när det gäller att upprätthålla säkerheten för andra fångar. I Storbritannien och andra länder där det juridiska könet bestäms utifrån den könsidentitet som personen själv uppgett har det redan förekommit fall där en biologisk man som uppgett sig vara kvinna har begått sexuellt våld mot kvinnliga fångar efter att ha blivit förflyttad till ett kvinnofängelse.

I anslutning till detta bör det konstateras att tröskeln för att avvika från placering i enlighet med det fastställda könet enligt de sakkunniga som utskottet hört är oskäligt hög i propositionen, eftersom det kan göras endast om det är nödvändigt för att trygga säkerheten för fången eller någon annan. Professorn i straffrätt Matti Tolvanen har påpekat för lagutskottet att exempelvis avskilt boende och placering på en säkerhetsavdelning i lagen förutsätter ”grundad anledning” i stället för nödvändighet. Professor i straffrätt Kimmo Nuotio har för sin del framfört att man kunde överväga om ett behövlighetskrav vore bättre i detta sammanhang än det föreslagna nödvändighetskravet. Enligt utredning till utskottet har man i Storbritannien börjat bereda en lagändring för att fångar med manliga könsorgan inte längre alls ska placeras i kvinnofängelser.

Fastställande av juridiskt kön på rent subjektiva grunder står i varje fall i strid med i synnerhet kvinnors rättigheter. Kvinnor och flickor — och naturligtvis även män och pojkar — har på grund av sina gemensamma fysiska och reproduktiva biologiska egenskaper rätt till sina egna lokaler och tjänster för att garantera säkerhet och privatliv. Det innebär till exempel att flickor och kvinnor ska ha rätt till mansfria utrymmen såsom toaletter, omklädningsrum och tvätttrum. Exempelvis på Island har rätten att själv bestämma sitt juridiska kön enligt utredning till utskottet dock lett till att bland annat simhallar antagit som praxis att den som till sitt yttre ser ut att vara en biologisk man antas vara transsexuell om hen befinner sig i kvinnornas duschrum, och detta kan inte ifrågasättas. I Norge har människor till och med åtalats eller blivit föremål för polisundersökning för att de protesterat mot att biologiska män tränger in i lokaler avsedda för kvinnor.

I detta sammanhang påpekar vi att propositionens bedömning av konsekvenserna för jämställdheten har varit mycket begränsad, vilket också flera av de sakkunniga som utskottet hört har påpekat. Avsaknaden av en ordentlig bedömning av konsekvenserna för jämställdheten har lett till att de oönskade konsekvenserna för flickor och kvinnor förblir osynliga, trots att det är en viktig säkerhetsfråga. Vi ser det därför som nödvändigt att i detta sammanhang påminna om att Finland som stat har förbundit sig till internationella förpliktelser enligt vilka landet ska avhålla sig från alla åtgärder som ökar risken för våld mot flickor och kvinnor eller som annars försämrar kvinnornas ställning.

I anslutning till detta oroar vi oss också för tillförlitligheten hos statistiska uppgifter som är viktiga för jämställdheten mellan könen och likabehandlingen av olika människogrupper. Insamling av könsuppdelad statistisk information är livsviktig med tanke på uppföljningen av jämställdheten mellan könen. Självdefiniering av könet skulle dock i fortsättningen göra statistikföringen otillförlitlig. När könet blir en anmälningsfråga kan den som till sina biologiska egenskaper är man juridiskt sett vara kvinna, varvid han eller hon ska hänföras till den datainsamling som gäller kvinnor. Enligt de sakkunniga som utskottet har utfrågat har detta till exempel i Storbritannien lett

Utlåtande LaUU 29/2022 rd

Avvikande mening 1

till att sexualbrott som begås av män som har fastställt sitt juridiska kön som kvinna i statistiken har antecknats som brott begångna av kvinnor. Också i Norge har ett rekordstort antal sexualbrott registrerats som brott begångna av kvinnor efter att den lagstiftning som baserar sig på självdefinition av könet trädde i kraft. Det snedvrider statistiken avsevärt, eftersom sexualbrott som begås av kvinnor i själva verket är relativt sällsynta.

Därför anser vi i likhet med flera av de sakkunniga som utskottet hört att det också i fortsättningen är nödvändigt att det krävs en medicinsk utredning om att en person varaktigt upplever att han eller hon hör till det motsatta könet och att han eller hon förstår betydelsen av den rättshandling som leder till att könstillhörigheten byts. Vi betonar att ingen människorättskonvention som är bindande för Finland kräver att Finland genomför regeringens förslag om subjektiv självdefinition av det juridiska könet. Inte heller Europadomstolen kräver en självdefinition av det juridiska könet, och enligt utredning till utskottet är det inte heller annars förbjudet att kräva medicinska undersökningar eller diagnos på könsdysfori som villkor för fastställande av juridiskt kön i den nationella lagstiftningen.

Däremot välkomnar vi att propositionen utgår från att fastställande av juridiskt kön även i fortsättningen ska vara möjligt endast för myndiga personer. Enligt utredning till utskottet finns det en fundamental skillnad mellan transsexualitet bland vuxna och barn såtillvida att endast en liten minoritet av de barn som identifierar sig med det motsatta könet fortsätter att göra det i vuxen ålder. Undersökningar visar att fyra femtedelar av de barn som upplever kraftig könsdysfori i barndomen inte blir transsexuella vuxna. I praktiken har man inte heller lyckats identifiera tillförlitliga tecken som redan i barndomen prognostiserar en transsexuell identitet som vuxen. Därför kan inte ens barnpsykiatriska yrkesutbildade personer förutsäga vilket barn som upplevt könsångest som växer upp till en transsexuell vuxen. Eftersom identitetsutvecklingen hos barn fortfarande pågår är det mycket problematiskt att erbjuda dem möjlighet att byta juridiskt kön, dessutom med tanke på att en eventuell återgång till det tidigare könet sannolikt skulle bli mycket tung för barnet. Byte av kön är ett grundläggande beslut som barnet helt enkelt inte är tillräckligt moget för att fatta. I enlighet med vad som konstaterats vid utskottets sakkunnigutfrågning är det mycket speciellt att en person till exempel inte kan inneha eller köpa en flaska mellanöl, men ändå kan byta kön genom egen anmälan.

Enligt lagutskottets utlåtande bör en utredning om möjligheterna för minderåriga att juridiskt fastställa sitt kön inledas så snart som möjligt. Med stöd av det som sägs ovan finns det dock inget anledning att inleda en sådan utredning.

När det gäller de övriga lagar som föreslås bli ändrade i den aktuella propositionen konstaterar vi att vi anser det vara viktigt att man i lagstiftningen även i fortsättningen i mån av möjlighet använder ord som "kvinna", "man", "mor" och "far". Exempelvis ersätts ordet "kvinna" i lagstiftningen på det sätt som föreslås i propositionen med begreppen "gravid", "ammande" och "människa", vilket enligt sakkunniga dehumaniserar kvinnor och försvårar förståelsen av lagtexten. Propositionen syftar uppenbarligen också avsiktligt till att undvika att begreppet "biologiskt kön" används, trots att detta är ogrundat och gör det svårare att formulera begripliga bestämmelser.

Av betydelse i detta sammanhang är också den nya föräldraskapslag som träder i kraft den 1 januari 2023. Enligt den lagen förutsätter fastställande av moderskap inte att den som har fött bar-

Utlåtande LaUU 29/2022 rd
Avvikande mening 1

net är kvinna och fastställande av faderskap inte förutsätter att fadern är en man till könet. Vi anser inte att det är nödvändigt eller lämpligt att upplösa de biologiska och faktiska skillnaderna mellan könen på detta sätt. Situationen blir dock ännu värre i fortsättningen, om det blir möjligt att byta kön genom egen anmälan på det sätt som föreslås i propositionen. Vi anser också att befolkningsdatasystemets benämningar på föräldraskap — ”mor” och ”far” — framför allt bör bestämmas enligt föräldrarnas biologiska egenskaper, eftersom det ur barnets synvinkel kan vara förvirrande om pappan plötsligt är mamma eller vice versa utan att det sker motsvarande förändringar i personens yttre.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att lagförslagen i propositionen innehåller flera grundläggande och betydande problem som borde ha beaktats i lagutskottets utlåtande.

Avvikande mening

Vi föreslår

att social- och hälsovårdsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 1.12.2022

Sanna Antikainen saf

Leena Meri saf

Utlåtande LaUU 29/2022 rd Avvikande mening 2

Avvikande mening 2

Motivering

Ett centralt mål med propositionen är att åtskilja det juridiska könet från medicinsk undersökning och diagnos i syfte att främja självbestämmanderätten. De enda kriterierna för byte av kön är i ansökan angiven upplevelse av sitt kön, boningsort i Finland eller finskt medborgarskap samt uppnådd myndighetsålder. Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata, som behandlar ansökan, ska inte bedöma hur varaktig personens upplevelse är, utan det räcker med personens egen redogörelse för att det är fråga om en varaktig upplevelse. Jag anser att könet inte heller i fortsättningen bör grunda sig på könsidentitet utan på biologiskt kön, och därför lämnar jag en avvikande mening i ärendet. Varken i propositionen eller i utskottets utlåtande har konsekvenserna av lagförslaget presenterats tillräckligt heltäckande och lagändringen har också gått längre än det ursprungliga syftet.

Åtskiljande av könet från den biologiska grunden

Lagstiftningen i Finland grundar sig på uppfattningen om två kön, kvinna och man, vilket bygger på de biologiska sakförhållandena. Begreppet kön ändras genom propositionen till att bli en subjektiv upplevelse av könet. I propositionen likställs felaktigt begreppen ”kön” och ”könsidentitet”. Begreppet könsidentitet har dock inte definierats exakt i lagstiftningen i något land. Ingen kan förnekas upplevelsen av sitt eget kön och det är också svårt för utomstående att bedöma eller fastställa hur djup erfarenheten är. Därför ska inte heller lagstiftningen basera sig på en upplevelse som inte kan identifieras utifrån tydliga kriterier. Lagstiftningen baserar sig inte heller annars på personlig upplevelse. Enligt tilläggsutredning från social- och hälsovårdsministeriet finns det inte heller något objektivt sätt att mäta upplevelsen av könsidentiteten eller dess beständighet. Därför kan varken en psykiater eller någon annan läkare eller myndighet bedöma om upplevelsen är riktig eller felaktig. En myndighet kan alltså inte bedöma redogörelsens sanningsenlighet på ett helt tillförlitligt sätt.

Av ett sakkunnigyttrande framgår det att Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen), vars domar är juridiskt förpliktande för Finland, har slagit fast att kravet på avsaknad av fortplantningsförmåga i Finlands translag bör slopas. Europadomstolens rättspraxis förbjuder dock inte krav på medicinsk utredning eller diagnos på könsdysfori för att ändra det juridiska könet. Också med tanke på den som ansöker om könsbyte är det viktigt att det inte enbart är fråga om ett ansökningsförfarande utan någon som helst bedömning. Avsaknaden av bedömningsmöjlighet leder till exempel till att det inte går att bedöma om den som ansöker om könsbyte har någon hälsorelaterat problem som kräver exempelvis mentalvårdstjänster eller neuropsykiatrisk vård.

Finland har lyckats bygga upp ett jämlikt samhälle. Som ett led i denna utveckling har vi bland annat könskvoter. Regeringens uppfattning om könets mångfald och att könet är lika med den sociala upplevelsen gör nu också jämställdhetsarbetet mellan kvinnor och män rentav onödigt, eftersom den naturliga grunden för könsbegreppet elimineras. Det biologiska könet har utgjort grunden för jämställdhetslagen, vars syfte är att främja kvinnornas ställning. Om könet knyts till iden-

Utlåtande LaUU 29/2022 rd

Avvikande mening 2

titeten i stället för till en befolkningsgrupp, hur kan man då ens främja rättigheterna för dem som hör till befolkningsgruppen? Detta togs också upp under sakkunnigutfrågningen. Könsuppfattningen, som baserar sig på en subjektiv könsidentitet, eliminerar inte bara kategorin biologiska kvinnor, utan också de rättigheter som genom långvarigt arbete förvärvats för kvinnor att ha egna lokaler som skyddar deras fysiska integritet och säkerhet. Förslaget innebär ju att var och en som upplever sig vara kvinna juridiskt sett anses höra till kategorin kvinnor. På motsvarande sätt har det hittills också funnits heltäckande statistiska uppgifter om könsfördelningen inom samhällets olika områden. Insamling av könsuppdelad statistisk information är av betydelse också med tanke på uppföljningen av jämställdheten mellan könen. Självdefiniering av könet skulle i fortsättningen göra statistikföringen otillförlitlig.

Det förfarande för ändring av det juridiska könet som beskrivs i lagförslaget kan i den föreslagna formen missbrukas och utnyttjas i bedrägligt syfte. Myndigheten för digitalisering och befolkningsdata kan inte avslå en ansökan om villkoren i lagen uppfylls. En utredning om könstillhörighet som baserar sig på personlig upplevelse kan inte på ett tillförlitligt sätt styrkas vara riktig eller felaktig. Däremot kan missbruk förhindras genom medicinska diagnostiska processer och kriterier, eftersom den medicinska processen baserar sig på ett personligt vårdförhållande och extern bedömning. I fråga om propositionen kan man inte heller utesluta möjligheten att byte av juridiskt kön utnyttjas för brottsliga ändamål och äventyrar säkerheten för utsatta personer. Det bör också noteras att en person i praktiken kan byta kön med bara några månaders mellanrum. Under sakkunnigutfrågningen framgick det att detta inte bara är en teoretisk möjlighet, utan att en fånge i Skottland först bytte kön till kvinna och krävde att bli placerad i ett kvinnofängelse. När han kom dit bytte han kön till man och krävde att få komma tillbaka till ett fängelse för män. När han väl blivit placerad i ett fängelse för män, bytte han återigen kön till kvinna och krävde att få komma tillbaka till kvinnofängelset.

Konsekvensbedömning

Ändring av det juridiska könet enligt den föreslagna lagen berör hela samhället, och dess konsekvenser sträcker sig till alla som bor i Finland, inte bara till transsexuella. Många av samhällets etablerade funktioner förändras om könet blir ett anmälningsärende. Som det framfördes i ett sakkunnigyttrande innebär lagen om könsfastställande en omvärdering av samhällets regler: lagen definierar på ett nytt sätt vad som avses med att vara man eller kvinna. Det har betydande konsekvenser för samhället, eftersom det juridiska könet i många situationer har en bestämmande ställning i samhällsordningen.

Trots lagens stora och vida konsekvenser är konsekvensbedömningarna tämligen begränsade. Också konsekvenserna för barnen saknas nästan helt, trots att propositionen kan ha stora konsekvenser för vissa barns liv, om till exempel barnets mamma beslutar att byta kön till man eller pappan till kvinna enbart utifrån sin egen upplevelse. Trots att regeringen bland annat genom föräldraskapslagen har strävat efter att försvaga användningen av termerna far och mor, har dessa fortfarande betydelse och gör en skillnad ur barnens synvinkel. Faderskap och moderskap är något som för många barn betyder beständighet och stabilitet.

Under remissfasen lyfte flera utlåtanden fram bristerna i bedömningen av konsekvenserna för jämställdheten, men konsekvensbedömningen har trots det varit snäv på denna punkt. Konse-

Utlåtande LaUU 29/2022 rd

Avvikande mening 2

kvenserna har bedömts ur könsminoriteternas synvinkel, även om lagens omfattande konsekvenser skulle ha krävt en mer täckande konsekvensbedömning. Det redogörs inte heller för lagändringens konsekvenser för olika sociala handlingsmönster. Till exempel användningen av utrymmen som är särskilt avsedda för kvinnor, såsom omklädningsrum, regleras inte genom lag. Enligt vedertagen praxis används dessa lokaler på basis av biologiskt kön, med undantag för transsexuella. Den nu föreslagna ändringen förutsätter dock också noggrannare reglering av användningen av sådana lokaler. På motsvarande sätt finns det många andra livsområden där reformen får en betydande inverkan, till exempel damidrotten och dess framtid.

Fastställande av könet har omfattande rättsverkningar. Till exempel påverkar det bland annat värnplikten. Det finns en risk för att lagen i någon mån kan användas för att undvika lagstadgade skyldigheter. Under sakkunnigutfrågningen konstaterades det att man måste vara medveten om denna risk, även om antagandet sannolikt kan vara att individen inte börjar ändra sin identitet så i grunden bara för att undvika sina lagstadgade skyldigheter. Det hade dock varit motiverat att göra en mer omfattande och noggrannare bedömning av denna typ av samhälleliga konsekvenser.

Minderåriga

I lagförslaget föreslås det inte att ändringen ska utsträckas till minderåriga, men eftersom det i sakkunnigyttrandena och i utskottets utlåtande har tagits ställning till frågan anser jag att det är motiverat att lyfta fram vissa omständigheter också i min avvikande mening.

Människor som upplever könsdysfori, särskilt barn och unga, behöver stöd och hjälp, men det får inte ske på bekostnad av barnens uppväxt eller kvinnornas rättigheter. På motsvarande sätt bör vi minska stereotypierna bland flickor och pojkar och stödja den personliga mångfalden och rikedomerna i stället för att skapa oklarhet kring könet. Vi måste mer aktivt lära oss att acceptera olikheter. Det måste också ses till att skolornas fostran följer hemmens och familjernas övertygelse och värderingar. Det finns beklagliga exempel i världen på hur förändringar i genusbilden har bidragit till en vilja att överföra föräldrarnas rätt till fostran till staten. Barn och ungdomar har till och med omhändertagits, om föräldrarna har försökt skydda sina barn mot oåterkalleliga medicinska lösningar som skulle ha skadat deras hälsa och förstört deras möjligheter att senare få barn och bilda familj.

Professor Tapio Puolimatkas sakkunnigyttrande lyfter välmotiverat fram att en samhällsordning och officiell information som bygger på en subjektiv könsuppfattning är en stor risk särskilt för utsatta barn och unga, eftersom lagstiftningen har en fostrande verkan i samhället. Det samhällsklimat som lagen skapar styr enligt Puolimatka barn och unga i en sårbar utvecklingsfas att ifrågasätta sitt kön på ett sätt som stör deras uppväxt. Det samhällsklimat som den nya lagen skapar tvingar många barn och unga som annars inte skulle fundera på saken att ta ställning i frågan. Det kommer med all sannolikhet att öka antalet könsdysforiska ungdomar, eftersom de är utsatta för påverkan. Den ångest som orsakas av deras sårbara livssituation och svåra erfarenheter av nära relationer kan kanaliseras till könsdysfori, när saken tas upp om och om igen. Till följd av detta börjar många utsatta ungdomar tro att de kan lösa sina problem genom könsbyte. En del av dessa ungdomar väljer hormonbehandlingar och operationer som skadar deras sexuella och reproduktiva förmåga och gör dem till livslånga patienter. Många av dessa ungdomar kommer en-

Utlåtande LaUU 29/2022 rd
Avvikande mening 2

ligt professor Puolimatka senare att ångra de oåterkalleliga förändringar som den medicinska könskorrigeringen har medfört för deras kropp.

I Finland blir man myndig när man fyller 18 år. Professor Tolvanens sakkunnigyttrande konstaterade träffande att det skulle vara ovanligt om man kunde ändra sitt kön före denna ålder, men inte inneha, än mindre köpa ens en flaska mellanöl. Innehav av öl leder i regel till en barnskyddsanmälan. Äktenskap kan inte heller ingås före 18 års ålder. Mot denna bakgrund vore det en radikal ändring att en minderårigs könstillhörighet endast är ett anmälningsärende för vårdnadshavaren.

Avvikande mening

Jag föreslår

att social- och hälsovårdsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Helsingfors 1.12.2022

Antero Laukkanen kd